

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXI

BELGRADE
1990

BALCANICA XXI, Beograd 1990, 1—411.

дељен територијално и нашао себи места најчешће у дијаспори, о чему су у књизи дати и многобројни статистички подаци са богатим коментаром.

Ако издвојимо два Предговора којима почиње књига, видећемо да су почетне странице посвећене најновијим догађајима у вези с јерменским питањем закључно са 216. страницом). Заправо, те странице су и разлог што се ова књига појавила. Оне носе заједнички наслов „Јерменско питање од лозанске конференције до данашњег дана“, а деле се на три поглавља: „Јерменско питање после лозанске конференције (1923—1973)“, „Јерменски тероризам (1973—1985)“ и „Хронологија јерменских терористичких напада (1973—1985)“.

Интегрални текст књиге састоји се од пет делова. Док се у Првом делу описује прошлост, култура, обичаји, митологија и језик Јермена (стр. 225—368), већ Други део се бави реформама и јерменским питањем у оквиру Османске империје (369—670). Трећи део (671—832) задржава се на разним јерменским удружењима, тј. политичким организацијама и побунама. Четврти део износи њихову историју од младотурске револуције до краја Првог светског рата (833—916)), док се последњи, Пети део, опет враћа на лозанску конференцију, којом је и почело излагање (917—1020).

Не упуштајући се у низ интересантних појединости (које се могу упоредити са неким случајевима из српске историје) као

и у број Јермена који су депортирани, боље, ликвидирани током 1915. године (сетимо се само да још увек не знамо тачан број жртава у Јасеновачком логору некадашње НДХ), истакнимо једино то да су Јермени те године — како тврди аутор ове књиге — приликом упада Руса у Турску масовно припали нападачу и ударили на Турке слеба, иако су били турски поданици. Турску одмазду аутор оправдава дословно овим речима (стр. 871): „Ако право да се преузме свака мера како би се сузбиле револуционарне или сепаратистичке активности произишле из законитог државног права на суверенитет, нико не може кривити државу која користи то право.“

Књига је састављена на основу обилне историјске литературе на великим европским језицима као и на јерменским и турским документима, а у њој је дата и многобројна документација која дозвољава кориснику ове књиге да дође до сопствених закључака. Па чак ако изоставимо намере којима се руководи аутор ове књиге, склапајући је, захваљујемо му што нам је омогућио да се обавестимо о многим појединостима које су нам до данас остале непознате, а у првом реду о великом броју организација овог старог народа чије национално питање још увек није дефинитивно решено, мада он то заслужује по огромном прилогу који је до данас дао човечанству.

Момчило Д. Савић

КІТАВ-І ВАНРИЈЕ

Пири Реис, *Kitab-i Bahriye* (Књига о морнарици) Издавач: Министарство за културу и туризам Републике Турске, Анкара 1988, 455

Како се приближава петстогодишњица открића Америке као и других великих поморских открића, о чему сведочи већи број

књига и прилога који се у вези с тиме објављују у свету (сетимо се само недавно одржане изложбе у Народној библиотеци у

Београду коју је у сећању на Кристифора Колумба природно Италијански културни центар), биће нам јасно да и Турска, чија је империја некада обухватала више мора и два океана, није могла да остане по страни. Разлог више је и тај што су Турци, као степски народ, у светској историји представљени као одлични коњаници и врсни ратници, али и као слаби поморци. Када је реч о њиховим флотама, првенствено о флотама које су биле активне на Средоземљу (поаручју за које су европски историчари били заинтересовани у првом реду), обично се узимало да је по сада турске морнарице била састављена од нетурака, док су јој на челу били покрштени Грци и Италијани, а касније и северноафрички Маври, добро познати и као гусари.

Сматрајући да им је оваквим ставом нанета историјска неправда, група савремених турских историчара потрудила се да изда ову књигу и да покаже огромно интересовање Турака за море и живот на њему. И ето, тако је дошло до издавања ове књиге на бездрвном папиру, у луксузном повезу и са прилогом географских карата које је израдио Пири Реис, поморски капетан, у исти мах практичар и теоретичар.

Да би текст свог поморца приближили данашњој турској као и светској јавности и показали врло рано интересовање Турака за поморство, издавачи су у целисти дали стари османски текст писан арапским писмом да би га потом пренели дословно савременом турском латиницом, а онда објавили паралелно на данашњем турском и на енглеском језику.

Но да видимо ко је био и по чему је познат Пири Реис!

Он је био нешто млади савременик Кристофора Колумба, али је скоро добрих пола века наживео славног Беновљанина. Робен између 1465. и 1470. године, он је био братанац чувеног турског поморца Кемала Реиса, што

је и определило његов живот и рад. Поморска активност аутора на чијем се делу заустављамо започета је у време султана Бајазита II, па је трајала и за време Селима I као и Сулејмана Величанственог, који је једним ферманом из 1554. лишио живота нашег аутора, о чему састављачи садашњег издања не кажу ништа. Нагласимо да је Пири Реис био активан и на Средоземљу, али и на Црвеном мору и Индијском океану, где је долазило стално у сукоб с Португалцима који су већ доспели до Индије и до Персијског залива, угрожавајући турске интересе.

Од Пирија су сачуване, сем поменутих књиге, и две географске карте, једна рабена на кожи газеле, а друга на кожи камила. Прва је из 1513, а друга из 1528. године. На основу њих — а посматрајући са данашњег становишта — може се рећи да је њихов аутор био одлично упућен у сва открића. Пада у очи, на пример, да је уминомег тачно назначио источну обалу Северне Америке.

Што се тиче *Књиге о морнарици*, нагласимо да је њен највећи део дат у стиху (по обичају тога времена, када су се и на Западу научна дела писала у стиху). Књига је била завршена и предата на поклон султану Сулејману Величанственом 1521. године. Намењена је била поморцима, капетанима, командантима као и гусарима (сетимо се да је појам гусар у то време имао другачије значење као и да су многи гусари и на Истоку и на Западу били под заштитом своје државе). Изгледа да је књига често коришћена, јер је до данас нађено 29 њених копија, док је 1756. доживела и скраћени француски превод.

Интегрални текст рукописа почиње уводом од 78 страна, а наставља се са 972 реда подељена на 23 поглавља.

Прво и друго поглавље говоре о разлогу који је навео аутора на писање овог дела, при чему наводи битке и окршаје у који-

ма је учествовао заједно са својим стрицем. Три следећа поглавља говоре о употреби компаса, о морским струјама и ветровима. Шесто и седмо поглавље се односе на састављање мапа и употребу боја да би се поједини елементи јасније истакли. У осмом поглављу је реч о познатим морима и океанима. Читаво девето поглавље је посвећено португалским открићима и освајањима, док се у десетом поглављу говори о земљама почев од Абисиније па све до Рта добре наде. У једанаестом поглављу говори нам аутор о тродимензионалној мапи, тј. о глобусу који употребљавају Португалци, а стално настоји да докаже како је земља округла. У дванаестом поглављу показује како су Португалци допловили до Индије указујући увек и на раздаљине. Тринаесто поглавље се задржава на Кинеском мору, на неким острвима и њиховом становништву, при чему су коришћени португалски извори. Следећа два поглавља, четрнаесто и петнаесто, говоре о Индијском океану и о начину одређивања географске ширине и дужине. Шеснаесто поглавље описује Персијски залив и његове обале са насељима. Следећа четири поглавља дају опис западног дела Индијског океана при чему су опи-

сана и нека острва као и афричка обала. Остала поглавља посвећена су Атлантском океану, открићу Новог света и, у првом реду, људима који су похранили у тај свет.

Књига садржи и прозни део који се односи на Средоземно море. Он се састоји од 209 поглавља и 215 мапа које — гледано савременим очима — јесу умногоме прецизне.

Поменимо да се аутор, говорећи о појединим локалитетима, зауставља и на њиховом географском, историјском, економском, етничком и одбрамбеном значају.

У сваком случају, објављивање овог старог рукописа који — како смо већ поменули — није остао непознат својим савременицима, навешће нас да унеколико променимо устаљено мишљење о односу Османлија према мору, док ће турколозима са разних подручја пружити могућност за боље сагледање неких до данас недовољно познатих појединости. Сетимо се само тешкоће које је имао енглески преводилац — како сам истиче — кад је реч о топонимима које је требало представити западњачком кориснику ове књиге (стр. 30—31).

Момчило Д. Савић

ЈУГОСЛОВЕНСКО-БРИТАНСКИ ОДНОСИ

Саопштења са округлог стола, одржаног 23—25. септембра 1987. године у Крагујевцу, поводом 150 година од доласка првог британског конзула у Србију, Институт за савремену историју, Београд 1988, 412 + (4)

Долазак Џорџа А. Хоџеса у Србију 1837. године је означио почетак дипломатских односа Велике Британије и Кнежевине Србије. Та година је узета као успостављање првих југословенско-британских односа те је одређивањем научног скупа 1987. обележена њихова стотидесет годишњица. Овај Зборник представља

књигу саопштења са тог скупа. „Зборник је хронолошко-проблемски структуриран, тако да су, у оквиру четири карактеристичне хронолошке целине, обрађена најважнија питања југословенско-британских односа: а) југословенско-британски односи до Првог светског рата; б) односи у току Првог светског рата; с)